

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ОБРАЗОВАНИЕ БЪЛГАРИЯ 2030

СТАНОВИЩЕ

относно

Препоръки за осъществяване на политики, свързани с развитието на ключови компетентности и умения за успех у учениците

Препоръките в настоящото становище са базирани на направеното от нас проучване „Препоръки за ефективно преподаване на ключовите компетентности/умения в класната стая и за подобряване на качеството на продължаващата квалификация на педагогическите специалисти. Фокус върху политиките“.

Настоящото становище представя и аргументира идентифицираните в проучването най-добри алтернативи на политики, които да **допринесат за намаляване на дела на ученици, които не придобиват ключови компетентности в училище** и произтичащите от това проблеми. Становището и предложените препоръки следва да послужат пред Министъра на образованието и науката, пред специализираната администрация на МОН и пред други институции, чиято дейност касае предоставянето на качествено училищно образование за всички деца в България.

Какъв е проблемът?

Според програмата за международно оценяване на учениците PISA през 2018 г. 47% от българските ученици са функционално неграмотни, не притежават базисни компетентности по четене, математика и природни науки и не могат да се справят с основни задачи от ежедневието¹. В същото време почти 50% от десетокласниците не притежават ключови дигитални компетентности и не могат да покрият очакванията на Европейската референтна рамка за дигитална компетентност². Социалните или т.н. “меки“ умения са също слабо развити у българските ученици. Според международно изследване на уменията за работа в

¹ PISA 2018 Results - https://www.oecd.org/pisa/Combined_Executive_Summaries_PISA_2018.pdf

² „Десетокласниците ни подобряват дигиталните си умения“, в. СЕГА, 09.08.2019 г.
<https://www.segabg.com/category-bulgaria/desetoklasnicite-ni-podobryavat-digitalnite-si-umeniya>

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.009-50 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

екип половината от българските ученици на възраст 15 - 16 години не умеят да разрешават проблеми в сътрудничество³. Наред с това страната ни се нарежда в долните персентили и на други важни индекси, какъвто е този за медийна грамотност⁴, оценяващ потенциалната устойчивост към разпространението на фалшиви новини. Развитието на компетентности, дигитални умения, както и придобиването на методи за справяне с фалшивите новини в дигиталната ера са глобални проблеми не само на образованието, но е особено притеснително, че страната ни тенденциозно се нарежда на последните места по тези показатели или дори бележи влашаване с предходни години, какъвто е случая с PISA.

В този контекст **създаването на повече предпоставки за това ключовите компетентности да се придобиват ефективно от учениците** има определяща роля за високите резултати на образователната система, икономическия напредък, съобразен с реалностите на 21-ви век и благосъстоянието на обществото като цяло.

Проучването „Ключови компетентности и умения за успех - от закон към практика“, което сдружение „Образование България 2030“ реализира през 2019 г., дефинира следните проблеми, касаещи процеса на формиране на ключови компетентности у учениците:

- Липса на достатъчна нормативна „инфраструктура“ във връзка с включването на ключовите компетентности в общообразователната подготовка;
- Инструментите за национално оценяване на резултатите от обучението на учениците не измерват ключови компетентности.
- Липса на материали, ресурси и друг тип подкрепа за учителите да развиват ефективно ключови компетентности у учениците

С оглед на това и в резултат на проведеното от нас последващо проучване „Препоръки за ефективно преподаване на ключовите компетентности/умения в класната стая и за подобряване на качеството на продължаващата квалификация на педагогическите специалисти. Фокус върху политиките“ предлагаме препоръки за надграждане на образователните политики, касаещи приложението на ключовите компетентности, заложи в чл. 77 на ЗПУО за обучението на учениците в училище.

³ Капитал, „PISA: Половината на български ученици не се справят с работа в екип“, 21.11.2017 г. https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2017/11/21/3082793_pisa_polovinata_bulgarski_uchenci_ne_se_spraviat_s/

⁴ Индексът е изготвен от Отворено общество – София, България заема 29 място от 35 европейски държави: <https://bit.ly/2sy3yBo>

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.009-50 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ПРЕПОРЪКИ

Препоръка 1: Създаването на Учебна рамка (Curriculum Framework), която ясно да отразява целите и очакваните резултати за учениците от приложението на компетентностен модел в училище.

Препоръка 2: Преработване на настоящите учебни програми и ефективно адаптиране на ключовите компетентности в тях.

Препоръка 3: Въвеждането на алтернативни/допълващи формати на НВО и ДЗИ, даващи възможност за измерване на компетентностите на учениците, които биват пропускани от съществуващите национални изпити.

Препоръка 4: Създаване на механизъм за държавно финансиране (управляван от МОН) на проекти/инициативи за разработването и поддържането на различни източници на информация - материали, ресурси и методическа подкрепа за учителите за развитието на ключови компетентности.

Препоръка 1: Създаване на Учебна рамка (Curriculum Framework), която ясно да отразява целите и очакваните резултати за учениците от приложението на компетентностен модел в училище.

Настоящата подзаконова нормативна уредба, определяща обучението на учениците в училище, съдържа съществени пропуски относно ясното формулиране на ключовите компетентности и пълноценното им включване в общообразователната подготовка⁵. Най-значима обаче е липсата на ясно изведена визия за това как „изглежда“ един ученик, който е придобил ключови компетентности и съответно какви биха били неговите знания, умения и отношения в края на всеки образователен етап. Така, още на концептуално ниво учителите остават без крайна цел, към която да се стремят и постигането на която да могат да измерят. Още повече така се позволяват прекалено широки интерпретации относно това какво са ключовите компетентности и какво е мястото им в учебния процес.

Направения от нас анализ показва, че дори и при бездействие развитието на ключови компетентности в българските училища ще се увеличава, но този процес ще се забави във

⁵ Това е един от основните изводи на проведено от нас проучване “Ключови компетентности и умения за успех - от закон към практика”

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.009-50 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

времето, а ефективността и резултатите ще варират и биха били трудни за измерване. Създаването на „Учебна рамка“ ще се опита да отговори именно на това търсене от страна на учителите, като даде отговор на практика до каква степен би следвало учениците да са развили компетентностите си и как биха могли да ги демонстрират. Това би позволило на педагозите да поставят ясни и измерими цели що се касае компетентности.

Предложение за механизъм за приложение на препоръката:

Процесът по разработване и устойчиво интегриране на нова Учебна рамка, която да бъде не само приета, но и разбрана и най-вече използвана от педагогическите специалисти, в най-голяма степен зависи от процеса на нейното създаване. От съществена важност е да се отдели физическото време и пространство за това различните заинтересовани страни да се включат от самото начало на процеса, да имат възможността пълноценно да споделят своето мнение, както и тяхната обратна връзка да бъде интегрирана на различни етапи от създаването на рамката. Посочените стъпки отразяват именно тази концепция:

- Провеждане на предварителни (неформални) консултации със заинтересованите страни за осигуряване на тяхната подкрепа още на етап идея; провеждане на широка публична дискусия със заинтересованите страни за необходимостта от разработването и интегрирането на нова учебна рамка за очакваните резултатите от обучението на учениците.
- Реализиране на масова информационна кампания, която да обясни както на учителите, така и на родителите и учениците необходимостта от въвеждането на нова учебна рамка.
- Включване на заинтересованите страни в процеса по разработване на учебната рамка (експерти от външни организации, представители на бизнеса, граждански организации и други публични институции (напр. МТСП, МИ, ММС), експерти от други държави или наднационални организации (ЕК, ОИСР, ЮНЕСКО и др.) и др.
- Разработване на предварителна оценка (на въздействието) на учебната рамка. От съществено значение тук е провеждането на допитвания до учители, ученици, директори и родители за отношението им към модела на учебна рамка.
- Разработване на учебната рамка. Ключово в този етап е разработването да бъде реализирано в условия на прозрачност и сътрудничество с останалите заинтересовани страни.
- Интегриране на препоръките и обратната връзка от проведената оценка.
- Предлагане на учебната рамка за публично обсъждане (обществена консултация).
- Интегриране на обратната връзка от заинтересованите страни.

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.009-50 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- Интегриране на учебната рамка в подзаконовата нормативна уредба.
- Регулярен мониторинг и анализ.
- Междинна оценка на въздействието (4 години след реализацията).

Препоръка 2: Преработване на настоящите учебни програми и ефективно адаптиране на ключовите компетентности в тях.

Тази и предходната препоръка събраха еднакъв брой точки в процеса на оценка и анализ. Затова можем да мислим за тях като алтернативни една на друга и с еднакви възможности да осигурят необходимата нормативна “инфраструктура”, която да насочва учителите в преподаването им с фокус върху ключовите компетентности.

Тази препоръка предвижда учебните програми да бъдат преработени в няколко направления:

- създаване на структура, която посочва конкретните теми или дори уроци, в които може да се включи един или друг аспект от ключовите компетентности (мапинг);
- посочване на конкретните знания, умения и отношения, които се очакват като резултат от учениците не само във връзка с изучаването на конкретния учебен предмет, но и от придобиването на свързаните ключови компетентности;
- наличието на препратки към външни материали, които максимално да улеснят учителите. Тези препратки не просто да дават възможност за промяна на подхода спрямо преподаването на учебния материал, а за оптимизация на цялостния процес преподаване–оценяване–учебна среда.

Предложения за механизъм за приложение на препоръката

- Провеждане на предварителни неформални консултации със заинтересовани страни за осигуряване на тяхната подкрепа и готовност за промяна.
- Провеждане на анализ и оценка на “новите” учебните програми, вкл. на тези, които все още не са влезли в сила.
- Провеждане на информационна кампания
- Ангажиране на заинтересованите страни в процеса по преработката на учебните програми (заинтересованите страни следва да имат консултативни функции)
- Преработване на учебните програми
- Провеждане на обществена консултации
- Интегриране на обратна връзка от обществената консултация

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.009-50 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- Осъществяване на регулярен мониторинг и анализ на ефектите от промяната (вкл. чрез допитвания до заинтересованите страни)

Препоръка 3: Въвеждане на алтернативни/допълващи формати на НВО и ДЗИ, даващи възможност за измерване на компетентностите на учениците, които биват пропускани от съществуващите национални изпити.

В хода на анализа установихме два основни проблема свързани с текущия метод за външно оценяване на резултатите от образованието. От една страна съществуващите формати в недостатъчна степен мерят ключовите компетентности на учениците и дори предложените нови модели за НВО съответно след IV, VII и X клас не изглежда да предлагат съществена промяна. Така учениците продължително време се готвят за изпити, които не изискват от тях да са развили ключови компетентности, а отново са съсредоточени върху възпроизвеждане на знания. От друга страна у педагози, родители и ученици се наблюдава силно фокусиране върху подготовката и резултатите от националните изпити. Това засилва техните недостатъци, но би имало и евентуален положителен ефект при обновяване на формата и ориентирането му към измерване на компетентности.

Която и от тези хипотези да приемем, фактите показват, че голяма част от компетентностите, не могат да бъдат измерени чрез един единствен тест. Дори PISA измерва само ограничена част от ключовите компетентности.

Сред други възможности, целящи разрешаването на този казус, въвеждането на алтернативни/допълващи формати на НВО събра най-висока оценка. Интегрирането на различни варианти на автентично оценяване има за цел да „сблъска“ учениците със ситуация/проблем/задача, свързана с реалния живот и изискваща прилагането на натрупани знания и умения за нейното разрешаване. Този тип оценяване по-пълно би отразило не само уменията на учениците да събират, интерпретират и анализират информация от множество източници, но и други умения като например работа в екип, управление на времето, самодисциплина. Не на последно място вярваме, че такова нововъведение би било прието положително от заинтересованите страни заради по-малките нива на стрес в сравнение със стандартния тестови формат и възможността за обвързването на знания с реалния живот и произтичаща от това мотивация за учениците.

Предложения за механизъм за приложение на препоръката:

Както посочихме, националните оценявания са чувствителна тема за широк кръг заинтересовани страни. Всяка генерална промяна или допълнение в тяхната форма трябва

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.009-50 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

да е съпроводена с достатъчно информация и мотивиране на предлаганите промени. Също така един такъв подход предполага известна децентрализация – провеждане и оценяване на „автентичните оценявания“ на ниво училище, използване единствено на представителна извадка от резултатите за по-задълбочен анализ и пр.

- Провеждане на широка предварителна консултация със заинтересованите страни (напр. конференции, дискусии, неформални консултации и др.)
- Провеждане на информационна кампания за същността и значението на новия допълващ формат на НВО и ДЗИ.
- Разработване на предварителна оценка (на въздействието) на допълнителния формат на НВО и ДЗИ; провеждане на допитвания до учители, ученици, директори и родители за отношението им към модела на допълнителния формат на НВО и ДЗИ.
- Разработване на модели на допълнителния формат на НВО и ДЗИ и предлагане за обществено обсъждане (консултация).
- Интегриране на обратната връзка от заинтересованите страни, получена в рамките на обществената консултация.
- Апробиране на моделите на допълнителен формат на НВО и ДЗИ; анализ на резултатите; преработване на моделите, ако е необходимо.
- Разработване и разпространение на методология (ръководство) за провеждане на автентични оценявания на ниво училище, насочена към учители и директори.
- Реализиране на предварителни обучения, консултации и друг тип подкрепа за учители, родители и ученици във връзка с провеждането на НВО и ДЗИ в новия, допълнителен формат.
- Провеждане на допълнителния формат на НВО и ДЗИ; анализ на резултати.
- Мониторинг и анализ.
- Провеждане на междинна оценка на въздействието на въведения допълнителен формат на НВО и ДЗИ (4 години след интегрирането на формата).

Препоръка 4: Създаване на механизъм за държавно финансиране (управляван от МОН) на проекти/инициативи за разработването и поддържането на различни източници на информация - материали, ресурси и методическа подкрепа за учителите за развитието на ключови компетентности.

Ако учебната рамка отговаря на въпроса „къде“ трябва да стигнат учениците, то учителите в най-голяма степен се нуждаят от отговор на въпроса „как“. Наред с други възможности – допълнителна квалификация, методическа подкрепа, достъпът до готови учебни ресурси не трябва да се подценява. Ключовите компетентности са все още нов елемент за

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.009-50 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

общообразователната подготовка, което прави достъпа до подходящи материали още по-важен. В момента съществуват различни онлайн платформи (вкл. поддържани и от МОН), които събират методически насоки и добри практики по множество теми в сферата на образованието. За съжаление те в много малка степен се отнасят към ключовите компетентности.

Нашата препоръка е МОН да създаде механизъм за проектно финансиране за събирането, разработването и разпространението на различни източници на информация, които биха подобрили процеса на развитие на ключовите компетентности. Това ще позволи до известна степен делегирането на една от отговорностите на МОН, а именно „осигуряване на подкрепа на педагогическите специалисти“⁶. Подобна интервенция също така би насърчила редица граждански организации, бизнес компании, синдикални организации, висши учебни заведения и други да използват своя опит и експертиза по отношение различните компоненти на компетентностния подход.

Предложения за механизъм за приложение на препоръката:

При разработването на подобен механизъм е важно да се даде възможност на всички заинтересовани страни да участват в разработването и поддържането на устойчиви източници на ресурси, като за целта се създадат високи стандарти за качество, както и условия за проследяване във времето на различните инициативи.

- Анализ на капацитета на граждански, частни организации и други да реализират проекти/инициативи за разработването и поддържането на източници на ресурси и методическа подкрепа за учителите, свързани с развитието на ключови компетентности у учениците.
- Провеждане на консултации със заинтересованите страни (вкл. във връзка с финансовото осигуряване на механизма).
- Провеждане на предварителна оценка на въздействието на предлагания механизъм; провеждане на допитвания до заинтересованите страни за отношението им към механизма.
- Разработване на детайлни критерии и очаквания за качеството на проектите/инициативите.

⁶ Цели на администрацията на Министерството на образованието и науката за 2019 година
<https://www.mon.bg/bg/100207>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- Разработване на проекти на нормативните актове, които ще институционализират механизма; провеждане на обществена консултация за обсъждане на проектите.
- Актуализиране на механизма при необходимост.
- Отваряне на механизма за кандидатстване; селектиране на кандидати.
- Мониторинг и анализ.
- Провеждане на междинна оценка на въздействието.
- Провеждане на последваща оценка на въздействието (ако краят на функционирането на механизма е фиксиран).

Образование България 2030 вярва, че ефективното сътрудничество с институциите е ключът към разрешаването на разглежданите проблеми и нашият екип е готов да се включи в бъдещи обсъждания по темата и да съдейства в разработването на отправените към МОН препоръки. .

За сдружение “Образование България 2030”

Обединяваме организации от гражданския, частния и публичния сектор за обща и дългосрочна визия за качествено образование в България до 2030 г. За целта дефинираме високи цели за българското образование и ангажираме гражданите и политически отговорните лица да работят заедно за тяхното постигане. Мисията ни е да проследяваме развитието на ключови аспекти от образователната система, да информираме обществото за актуалните тенденции и да се застъпваме за ефективни образователни политики.

Проучването се осъществява с финансовата подкрепа на ОП „Добро управление“ по проект №BG05SFOP001-2.009-0050 „Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците“, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.009-50 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд